

LBRIS

We know
books

Frigy Szabolcs

TÁRSADALMI DISKURZUSOK
SZATMÁRBAN

Előszó: Elek György

LIMES
2022

FRIGY SZABOLCS DISKURZUSAI	5
1. A FELEKEZETI ISKOLÁK HOZZÁADOTT ÉRTÉKE.....	7
2. HIVATÁSGONDOZÁS AZ ISKOLAI NEVELÉSBEN	12
3. ISKOLA ÉS DROG: ELHÁRÍTÁSI TAKTIKÁK, VISELKEDÉSI RECEPTEK, SOKKCHATÁS	16
4. PÁLYAORIENTÁCIÓ ÉS ÉLETÚTTERVEZÉS KÖZÉPISKOLÁBAN ¹⁹	
5. INTERKULTURALITÁS A VEGYES HÁZASSÁGOKBAN.....	23
A probléma tudományrendszeri elhelyezése	23
A probléma megalapozása	23
Házasság és identitás	26
Házasság és idegenség.....	28
A probléma kifejtése	29
A megoldás folyamata	32
6. REFLEXIÓK	43
Karrier vagy család?	43
Szülő-diák-pedagógus	48
Fizikaihatárok-szemlelimhatárok.....	54
Civil szervezetek	60
Önrendelkezés	70
Ünnepvárás	73
Husadik századiéletérzés	78
Elit és tömeg	86
A gyermek és a szülőkapcsolata.....	91
Jövőkép	95
A jövő ma van	98
Erdélyi magyar fiatalok.....	100

Barátság.....	104
Kiegészítés.....	109
Hazaszeretet.....	111
Oktatás.....	112
Közösségépítés.....	114
Viselkedési formák.....	116
Függőség.....	118
Szeretetátadás.....	125
A saját világába zárkózó ember.....	129
Kultúra.....	135
A fogyasztás pszichológiája.....	141
7. EUTANÁZIA.....	147
Az élet jog vagy kötelesség?.....	147
Az eutanázia története.....	151
Érvek és ellenérvek az eutanáziáról.....	151
Eutanázia helyett hospice?.....	156

1. A FELEKEZETI ISKOLÁK HOZZÁADOTT ÉRTÉKE

Lassan közeledik az óvodai-iskolai beiratkozások ideje. A szülőknek választaniuk kell, hogy gyermeküket milyen oktató-nevelő intézményre bízják. Számos lehetőség kínálkozik, és ma már a szülők is számos szempontot figyelembe vesznek a döntésnél, kezdve a lakóhelyhez viszonyított távolság, az intézmény felszereltsége, színvonala, és talán az iskola által közvetített nevelési érték is figyelemre méltó lehet. Megfigyelhető, hogy az iskolaválasztásban is különböző divatirányzatok hatnak, az idegen nyelvű intézményektől, az alternatív módszerekig minden megtalálható az iskolák „virtuális piacán”, mindenki kedve szerint válogathat. A polcok között ott vannak, talán nem elég díszes csomagolásban, a felekezeti oktatási intézmények.

A rendszerváltás előtt sokak szeme előtt egy messzi álomnak tűnt, hogy a fiatalok az iskolában, óvodában keresztény szellemiségben nevelkedhessenek, kimondva-kimondatlanul fogadalmak születtek, „ha ilyen lenne, akkor én biztos...” Ma pedig azt tapasztaljuk, hogy sok esetben a felekezeti iskolák osztályaiban üres helyek maradnak, feltevődik a kérdés, hogy miért?

Az iskolaválasztásban — legyen szó akármelyik társadalmi csoportról — természetes, és úgy tűnik megváltoztathatatlan tendencia érvényesül, amely mögött az a törekvés áll, hogy a szülők legalább olyan vagy jobb társadalmi helyzetbe szeretnék hozni gyermekeiket, mint

amilyenben ők vannak. A feudalizmusból való kilépés óta ennek legfőbb eszköze az iskola, és minél előrehaladottabb a polgári fejlődés, annál inkább. A konvertálható és/vagy a munkapiacra hasznosítható tudás iskolai határa egyre feljebb toldott. A két háború közötti időszakban egy polgári iskolai végzettség munkaerő-piaci értéke felért egy mai gimnáziumi érettségivel, egy gimnáziumi érettségéé pedig szinte egy mai diplomáéval.

Az iskola fontosságára a köznyelvben elterjedt a „tudás hatalom” megállapítását így fordíthatnánk le: az iskolai végzettség függvényében csökken a munkanélküliség kockázata és nő a kereset.

Az iskola bonyolult és szerteágazó kapcsolati és hatásmechanizmusa révén nehéz az egyes intézményeket összehasonlítani, nehéz tanácsot adni szülőknek, hogy miért éri meg a felekezeti iskolákat választani más iskolákkal szemben.

Elsősorban el kell különíteni az eredmény és hatékonyság fogalmát, amelyet nagyon sokszor a szülők is összekevernek vagy szinonimaként használnak. Eredményességről beszélhetünk a tanulói teljesítmény, vagy éppen a tanulók személyiségfejlődése kapcsán. A hatékonyság ezzel szemben a ráfordítás és eredmény kapcsolatát vizsgálja. Akkor nevezhetünk egy oktatási intézményt hatékonynak, ha a kibocsátást (például a tanulási teljesítményt) a lehető legkisebb ráfordítással érjük el, vagy adott ráfordítás mellett a maximalizáljuk az eredményt.¹

Ezeket mintegy kiegészíti a hozzáadott érték fogalma, amely olyan indikátor, amely az iskola eredményességét annak szociokulturális környezete függvényében vizsgálja (mint például a szülők iskolai végzettsége, társadalmi tőke stb.). Elfordulhat tehát, hogy nem a

¹ Báthory Z. *Az oktatás eredményessége*. VII. Nevelésügyi Kongresszus 6. Szekció ajánlása, 2008.

legeredményesebb iskola a „legjobb” iskola. A hatékonyság az intézmény bruttó teljesítményét jelenti. Az elit iskolákban, amelyek sok diák közül válogathatnak, olyan diákokat tanítanak, akik szülei magasan kvalifikáltak, segíteni tudják a diákok tanulását, biztosítani tudják a diákok számára a kulturális tőke magas szintű átadását, magas tanulási önállósággal rendelkeznek, itt legkisebb a hozzáadott értéke az iskolának, bár kiváló lehet az eredményessége.

A nagy hozzáadott értékű iskola azt jelenti az egyén szintjén, hogy az intézmény nem az eredmény maximalizálására törekszik, hanem a hatékonyság növelésére (bár ez is együtt járhat a magas eredményességével).

Általánosságban el lehet mondani, hogy mind külföldi, mind hazai kutatások alapján a felekezeti oktatási intézmények produkálják a legnagyobb hozzáadott értéket. Ez egyrészt abból adódik, hogy ezek az intézmények küldetésükből kifolyólag felkarolják a nehéz helyzetben lévő társadalmi rétegek gyerekeit és felvállalják ezek iskoláztatását, másrészt eltekintve a specifikus esetektől, a heterogenitásra törekednek a gyerekeket alkotó társadalmi csoportok szempontjából, és általánosan jellemző a tudatos törekvés a diákok közötti kapcsolati háló építésére, erősítésére és intézményi kereteken túli megtartására. (Ma már tudjuk, hogy a kapcsolati háló kiterjedtsége az életben való boldogulás egy fontos mutatója.)

A hozzáadott érték abban fejeződik ki, hogy a családi háttér által meghatározott módnál nagyobb mértékű az iskolai eredményesség.

Az iskolaválasztás mögött távlatokban mindig az a szülői vágy fogalmazódik meg, hogy a gyerek jobban éljen, magasabb életszínvonalon, így szorosan összekapcsolódik a társadalmi mobilitás kérdésével.

Társadalmi mobilitáson azt a jelenséget értjük, amikor az egyén vagy család társadalmi helyzete megváltozik. A meghatározás értelmezése természetesen attól függ, hogy mit értünk a társadalmi helyzet, illetve a társadalmi rétegződés/réteg fogalmán — iskolai végzettség, anyagi helyzet, foglalkozás, lakhely stb. Róbert Péter kutatásában e tényezők szerepét vizsgálja a társadalmi státusz-meghatározás szempontjából. Más szakirodalmi szerzőkkel összhangban megállapítja, hogy a legnagyobb mértékben a műveltség határozza meg a mobilitást.²

Rotariu szerint a társadalmi mobilitás problémája alapvetően és gyökereiben a társadalmi egyenlőség/ egyenlőtlenség problémája.³ Ebben központi szerepet játszik az iskola és az iskolai esélyegyenlőség. Boudon szerint az iskolai esélyegyenlőség hiánya abban nyilvánul meg, hogy a különböző társadalmi kategóriából származó diákok, kisebb eséllyel jutnak magasabb iskolai végzettséghez.⁴ Az iskola önmagában nem teremt társadalmi különbséget, azonban megerősíti a meglévőket és újratermeli azokat. Ennek a jelenségnek a működése kapcsán kiemeli, hogy az iskola pozitívan diszkriminálja a magasabb társadalmi rétegből származó diákok szocializációját, amelyhez képest az iskolai nevelés komplementer viszonyban van (hasonló értékeket, hasonló nyelvhasználat stb.), míg az alacsonyabb rétegből származó diákok a családból hozott kulturális háttér miatt hátrányban lehetnek.⁵

² Róbert Péter: *Iskolai teljesítmény és társadalmi háttér nemzetközi összehasonlításban*. In: Társadalmi riport, Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, Pp. 193–205. 2004

³ Rotariu, T. *Cateva consideratii asupra rolului scolii in mobilitatea sociala*, Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Seria Sociologica, No. 2, pp. 1, 6, 2004

⁴ Boudon, R.: *The Logic of Social Action*. Routledge and Kegan Paul, London–Boston–Henley. 1981

⁵ Bourdieu, P.: *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. General Press, 2008

A felekezeti oktatás minden korban ebből a működési mechanizmusból próbál kitörni. Megpróbálják függetleníteni a gyerek teljesítményét a családi háttértól ott, ahol erre szükség van, ugyanakkor megpróbálja megerősíteni azokat a családi értékeket ott, ahol összhangban van a keresztyén intézményekkel. Ez fontos szempont lehet a nevelési és motivációs szituációkban, ahol szükséges, hogy együtt, egy irányba történjen a nevelés, egymást támogatva és kiegészítve.

Összegezve a fentieket, bár természetes igénye a szülőknek, hogy az általa legjobbnak tartott intézményt válassza, azonban ne hagyjuk magunkat megtéveszteni az elitizmustól vagy az eredményesség szépen hangzó, de közel sem mértékadó statisztikáitól. A gyermekünk szempontjából azok az iskolák a legjobbak, ahol a családi kulturális háttér, nevelési eszmény és értékhierarchia megegyezik a nevelési intézményével. Ilyen esetben hatékonyabb a nevelés, könnyebb a motivációs rendszer kialakítása és elkerülhető, hogy a különböző nevelési impulzusok gyengítsék egymást.

2. HIVATÁSGONDOZÁS AZ ISKOLAI NEVELÉSBEN

Kulcsszavak: gyermekközpontú nevelés, divat és önismeret, szolgáltató iskola, nevelés és oktatás dilemmája, társadalmi igény

A fenti cím a mai XXI. századi román iskolai rendszerben egy olyan elméleti fogalom, amely sokkal inkább a pedagógia elméleti diskurzusaiban van jelen, mintsem a hétköznapi gyakorlatában. Ezt a szkeptikus véleményt nagyon röviden azzal lehetne alátámasztani, hogy egy divatorientált társadalomban, ahol az iskola, mint információszolgáltató működik, nincs lehetőség az önismereten alapuló hivatásgondozásra.

Elsőként az iskola fogalmának időszerűsítését tartom fontosnak. Mit jelent ma, a huszonegyedik században az iskola, milyen társadalmi igényeket elégít ki? Az iskola ma már egyértelműen a szolgáltató szektorhoz tartozik. Az iskolák egy gyereklétszám alapú támogatási rendszerben kénytelenek versenyezni a diákokért. Ma már nem ritka, hogy az iskolák szórólappal népszerűsítik magukat, amelyen feltüntetik felszereltségüket, továbbtanulási arányokat stb. Ennek a gazdasági ténynek azonban messzemenő hatásai vannak a jelen iskolai rendszerre. Egy szolgáltató iskola modellben, ahol a szülő a megrendelő, az iskola a szolgáltató, és a gyerek ismeretekkel való feltöltése a szolgáltatás tárgya, a nevelési kérdésekre igazán kevés hangsúly esik, sokszor már igény

sincs rá. Ezzel magyarázható, hogy ma már nem ritka, hogy a szülő kérdőre vonja a tanárt oktató-nevelői kérdésekben, pl. a jegyeket, büntetéseket stb. És a gyerek, aki ráérez, hogy érinthetetlen az iskola és szülő közötti légüres térben, kevésbé lesz szabálykövető, kevésbé lesz nevelhető.

Tehát összefoglalva a fentieket, ma mind az oktatási, mind a nevelési folyamatok tekintetében nehéz helyzetben van az iskola. Ezek az irányzatok negatívan hatnak a nevelésre, a nevelhetőségre, a hivatásgondozásra.

Az iskolai nevelés egyik legfontosabb aspektusa a hivatásgondozás. A hivatásgondozás úgy határozható meg, hogy önismereten alapuló életúttervezés és pályaorientáció. Tágítsuk ki a meghatározást, és helyezzük el egy társadalmi közegben.

Akik pályaorientációval foglalkoznak, tudják, hogy a legnagyobb akadály ma a hivatásgondozásra a divat és a divatszakmák létezése és hatása a fiatalokra. Ezt még csak erősíti a pénz és haszonorientált hozzáállás. Úgy lehetne ezt megfogalmazni, hogy ma nem az a kérdés, hogy „mi az a szakma, ami jó nekem”, hanem „mi az a szakma, amivel sok pénzt lehet keresni”. Gyorsan hozzá kell tenni, hogy ez nem a fiatalok hibája, hanem nagyon gyakran a szülők is ezt az elvet képviselik. Ha a fiatal mondjuk, olyan szakmát szeretne választani, amely a szülők szerint nem elég jövedelmező, akkor már rögtön jön is a kérdés: „hogyan fogsz majd ebből megélni”.

Érdemes követni az egyetemi felvételi statisztikákat. Jogon, közgazdaságon ezres nagyságrendben végeznek diákok, míg más szakokat felszámolnak (pl. a pedagógia). A fiatalok túl színesek, túlságosan eltérő talentumokkal születnek, minthogy ennyire beszűküljön a választásuk és a látásmódjuk. Egyértelmű, hogy a pénz és a haszon keresése, hajszolása az, ami beszűkíti az embert.

Hivatásgondozás csak egy gyermekközpontú iskolában és oktatásban tud megvalósulni, ahol tudunk az egyéni sajátosságokra és egyéni értékekre figyelni. Olyan nevelési helyzeteket kell teremteni, ahol a fiatal szembesül saját magával, esetenként konfrontálódik, amelynek eredménye egy önismereti tapasztalat. Ez teljesen távol áll az oktatás jegycentrikus beállítódásától, ahol a diáknak főként arról lehet tapasztalata, hogy mennyi mindent nem tud, de nem lesz valós tapasztalata saját magáról és saját képességeiről. Milyen iskolai tevékenységek keretében valósul meg ma az önismereten alapuló hivatásgondozás? Van-e ilyen egyáltalán?

Talán az alapvető kérdés, hogy kinek a feladata a hivatásgondozás az iskolában? Az iskolai tanácsadónak, szülőnek, az osztályfőnöknek, vagy minden tanárnak? Milyen korban kezdődik a hivatásgondozás? Egyáltalán van-e igény a hivatásgondozásra?

A hivatásgondozás mikéntje és konkrét megvalósítása ezeken a kérdéseken keresztül realizálódik.

Megfogalmazható néhány alapelv, ami a hivatásgondozást illeti, amelyet szükségszerűen szem előtt kell tartani.

Az első ilyen, hogy a hivatásgondozás nem pályaválasztás, és életkorban nem korlátozódik a középiskola éveire. A hivatásgondozás sokkal korábban elkezdődik a szülők és a tanárok részéről egyaránt, és ennek legfontosabb eleme a gyermek megismerése.

A hivatásgondozás nem egyedül a szülők feladata, és nem is a tanároké. A hivatásgondozás mindazoknak a feladata, akik a gyerekekkel nevelői kapcsolatban vannak.

Fontos a tudatosság és a tudatos reflexió megteremtése a gyerekekben. Csak ezzel lehet kikerülni, hogy a gyerek a társas nyomás, vagy éppen a divat hatásaira döntsön.

Fontos, hogy legyen képes a tanár, a szülő és az iskola szemléletet váltani. Ne a társadalom, a divat, a tananyag felé fókuszáljunk, hanem a gyerek személyisége, és a benne rejlő potenciálok álljanak a középpontba.

A témához kapcsolódik Rogers „Valakivé válni” c. könyve. Az önmegvalósítás része megtalálni helyünket az életben. A felnőttek azzal segíthetik ezt, ha meghallgatják és megértik a fiatal.

De vallási szempontból is vizsgálható a kérdés. Hol van az a hely, ahova engem Isten rendelt? A kérdés érezhetően nem Isten megismeréséről szól, hanem a gyermek megismeréséről.

Érdekes megvizsgálni, hogy az iskola centralizált rendszere vajon segíti-e a hivatásgondozást? Ha nincs lehetőség csoportbontásra, nincs lehetőség a tanterv személyre szabhatóságára, és mindenki ugyanazt köteles tanulni, akkor ez olyan alapvető hátrányt képez a személyiségformálás és a belső lehetőségek kibontásának tekintetében, amelynek hátráltatják a hivatásgondozást.

Összefoglalva a fentieket, azt lehetne kiemelni, hogy a hivatásgondozás szempontjából kulcsfontosságú, hogy korra való tekintet nélkül segítsük a gyereket a saját útjának a megtalálásában, és a mélyen rejlő potenciálok kibontásában. Az első sorban megfogalmazott vélemény épp azért olyan szkeptikus és negatív, mert jelen állás szerint sokkal inkább figyelünk a társadalom elvárásaira, a divatra, mint a gyerek egyedi és megismételhetetlen személyére.